

SPORTCHILARDA XORIJIY TIL SO‘ZLARNI O‘ZLASHTIRISH ASOSIDA XORIJIY TIL TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH

Miliyeva Muattar G‘affarovna

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),
Pedagogika va psixologiya kafedrası dotsenti v.b., UzDJTU
Tel: +998935461624

Email: m.miliyeva@uzswlu.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17151025>

Annotatsiya. Maqolada sportchilarda xorijiy til so‘zlari orqali ifodalanadigan tushunchalar tizimini o‘zlashtirish asosida xorijiy til tafakkurini shakllantirish masalasi yoritilgan. Til va tafakkur o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik, xorijiy tilni o‘zlashtirishda psixologik omillarning o‘rni, shuningdek, ta‘lim jarayonida qo‘llaniladigan metodlarning samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda xorijiy til tafakkuri o‘quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish, tafakkur doirasini kengaytirish va kognitiv jarayonlarni faollashtirishdagi muhim omil sifatida asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: sportchi, xorijiy til, tafakkur, tushuncha, psixologik mexanizm, kommunikativ kompetensiya, metod, kognitiv jarayon.

Abstract. The article examines the issue of developing foreign language thinking of sportsmen through mastering a system of concepts expressed by foreign language words. It analyzes the close relationship between language and thinking, the role of psychological factors in mastering a foreign language, as well as the effectiveness of teaching methods applied in the educational process. The study substantiates that foreign language thinking serves as an important factor in developing students’ cognitive activity, broadening their scope of thought, and activating cognitive processes.

Key words: foreign language, thinking, concept, psychological mechanism, communicative competence, method, cognitive process.

Bugungi globallashuv sharoitida xorijiy tilni o‘rganish nafaqat kommunikativ ehtiyoj, balki shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirish omiliga ham aylanmoqda. Xorijiy tilni bilish insonning dunyoqarashini kengaytiradi, yangi madaniyatlarni o‘zlashtirish imkonini beradi va ijodiy tafakkurni shakllantiradi. Shu bois xorijiy tilni o‘zlashtirishda asosiy vazifalardan biri — o‘quvchilarda xorijiy til tafakkurini shakllantirishdir. Xorijiy til tafakkuri — bu chet tilida nafaqat so‘zlashish, balki o‘sha tilning tushunchaviy tizimi orqali fikrlash qobiliyatidir. Psixologik nuqtai nazardan, tilni egallash nafaqat lingvistik bilimlarni, balki tafakkurning yangi mexanizmlarini shakllantirishni ham nazarda tutadi. Bu esa til va tafakkur munosabatini

psixologik jihatdan chuqur o'rganishni talab qiladi. Xorijiy tilni o'qitish muammolari va psixologik yondashuvlar. Xorijiy tilni samarali o'qitish masalasi ko'plab metodist, psixolog va pedagoglarning tadqiqot obyekti bo'lib kelmoqda. Tarjima-grammatik va to'g'ridan-to'g'ri metodlar uzoq vaqt mobaynida asosiy uslub sifatida qo'llanilgan bo'lsa-da, zamonaviy ta'lim jarayoni yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Bugungi kunda kommunikativ metod, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, interfaol ta'lim va integratsion uslublar xorijiy tilni o'zlashtirishda samarali natija bermoqda. Psixolog olimlarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, tilni o'rganish jarayonida diqqat, xotira, tasavvur, tafakkur va ijodiy qobiliyatlar faol ishlaydi. Bu esa xorijiy til o'rganishni oddiy lingvistik mashq emas, balki murakkab psixik jarayon sifatida ko'rsatadi. Xorijiy til tafakkuri — bu o'quvchining yangi til tizimi orqali o'z fikrini ifodalash va tushuncha yaratish qobiliyati. Bu qobiliyatni shakllantirish uchun o'quvchi yangi tushunchalar tizimini o'zlashtirishi, ularni til vositasida mustahkamlashi va real kommunikativ vaziyatlarda qo'llashi zarur. Vigotskiy (1934) ta'limoti asosida qaralganda, til tafakkurning tashuvchisi bo'lib, yangi tilni o'zlashtirish yangi fikrlash shakllarini paydo qiladi. Shu nuqtai nazardan xorijiy til tafakkuri shaxsning intellektual rivojida muhim o'rin tutadi.

Til va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlik qadimdan falsafa va psixologiya fanining markaziy masalalaridan biri bo'lib kelgan. Til — bu fikr ifodasi vositasi, tafakkur esa tildan tashqarida mavjud bo'la olmaydi. Xorijiy tilni o'rganishda ushbu birlik yanada yaqqol namoyon bo'ladi: yangi tilni egallagan o'quvchi asta-sekin shu til orqali fikrlashga o'tadi. Bu jarayon xorijiy til tafakkuri shakllanishi deb ataladi.

O'quvchilarda xorijiy til tafakkurini shakllantirish metodlari Amaliyotda xorijiy til tafakkurini shakllantirish uchun quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- Kommunikativ vaziyatlar yaratish.
- Kontekstual o'qitish.
- Interfaol texnologiyalar.
- Ijodiy topshiriqlar.

O'tkazilgan psixologik kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, xorijiy til tafakkurini shakllantirish jarayonida o'quvchilar nafaqat lingvistik bilimlarni egallaydilar, balki ijodiy va tanqidiy tafakkur ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar. Misol uchun, chet tilida bahs-munozaralarda ishtirok etgan talabalar o'z fikrini asoslash, dalillar keltirish va qarama-qarshi fikrlarga e'tiroz bildirish qobiliyatini tezroq shakllantiradi.

Tadqiqot natijalari xorijiy tilni o'zlashtirish jarayonida til tafakkurini shakllantirishning alohida ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Bunda o'quvchilarning motivatsiyasi, psixologik tayyorgarligi, o'qituvchi tomonidan tanlangan metodlar va o'quv jarayonida yaratilgan sharoit hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Xorijiy til tafakkurini rivojlantirish orqali o'quvchi yangi bilimlarni tezroq o'zlashtiradi, kommunikativ kompetensiyasi ortadi va ijodiy fikrlash salohiyati mustahkamlanadi.

Xorijiy tilni samarali o'qitish jarayonida o'quvchilarda xorijiy til tafakkurini shakllantirish eng muhim vazifa hisoblanadi. Bu jarayon faqat lingvistik bilimlarni egallash bilan chegaralanmay, balki shaxsning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Shunday ekan, xorijiy tilni o'qitishda psixologik yondashuvlar, innovatsion metodlar va kommunikativ uslublarni uyg'unlashtirish zarur. Faqat shundagina ta'lim jarayoni samarali kechadi va o'quvchilarda xorijiy til tafakkuri muvaffaqiyatli shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalolov J. Xorijiy til o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2012.
2. Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. – Pearson, 2007.
3. Miliyeva Muattar Gaffarovna. Talabalarda xorijiy tillarni o'qitishning muvaffaqiyatini belgilovchi psixologik omillar. PhD dissertatsiyasi 2024. <https://library.ziyonet.uz/book/131325>
4. Милиева Муаттар Гаффаровна О психолингвистике и нейролингвистике билингвизма // Вопросы науки и образования. 2018. №8 (20). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-psiholingvistike-i-neyrolingvistike-bilingvizma> (дата обращения: 21.05.2024)
5. Miliyeva Muattar Gaffarovna. (2023). Influence of Bilingualism on Socio-Cognitive Personal Development. Zien Journal of Social Sciences and Humanities, 19, 61–64. Retrieved from <https://www.zienjournals.com/index.php/zjssh/article/view/3765>
6. Muattar Gaffarovna Milieva General characteristics of training as a multifunctional method // Academic research in educational sciences. 2023. №TMA Conference. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/general-characteristics-of-training-as-a-multifunctional-method> (дата обращения: 21.05.2024).
7. Милиева Муаттар Гаффаровна Исторические предпосылки психолингвистики // Вопросы науки и образования. 2018. №6 (18). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskie-predposylki-psiholingvistiki> (дата обращения: 21.05.2024).

- 8.Милиева Муаттар Гаффаровна Психоллингвистические аспекты восприятия устной речи (зависимость восприятия от речевых характеристик говорящего) //European research. 2018. №1 (35). URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/psiholingvisticheskie-aspekty-vozpriyatiya-ustnoy-rechi-zavisimost-vozpriyatiya-ot-rechevyh-harakteristik-govoryaschego> (дата обращения: 21.05.2024).
- 9.Абиева, Ю., & Милиева, М. (2024). Технологические компоненты системы формирования нравственной культуры учителя. Наука и инновации,1(1),59–62. <https://inlibrary.uz/index.php/ilm-fan-va-innovatsiya/article/view/32710>
- 10.Милиева, М. (2023). Psixologiyada motivatsiya muammosiga yondashuvlar. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 132–134. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/digitalization-modern-education/article/view/24702>
- 11.Muattar Gaffarovna Miliyeva. 2024. The power of body language. how to learn to speak body language. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. 4, 11 (Nov. 2024), 32–37. DOI:<https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume04Issue11-06>.

